

♦♦♦ SZTAKOVICS ERIKA

Tomek Vince szerepe a Magyarországi Szent Adalbert Társulat létrehozásában

A Társulat megalakulásának 70. évfordulójára

A Szent Adalbert Társulat (Spolok sv. Vojtecha – SSV) első közgyűlését 1870. szeptember 14-én tartották Nagyszombatban. Andrej Radlinský kezdeményezésére a szlovák szellemi élet és nemzeti öntudat felemelését szolgáló katolikus könyvek és folyóiratok kiadásával foglalkozó független szlovák szervezetet hoztak létre az 1848-ban megalapított Szent István Társulattól önállósodva. A nagyszombati Anton Bernolák és Juraj Fándly-féle 1792-es Slovenské učené tovarištvo által megszabott irányt követték. A Társulat a szlovák nemzeti élet fontos szereplője lett. Fokozatosan emelték a szlovák nyelvű vallásos, népművelő és szórakoztató irodalmi kiadványok és iskolai tankönyvek számát. Ezzel is erősítették a nemzeti öntudatot és növelték az anyanyelv tiszteletét.

A szlovák politikai és kulturális élet számos neves képviselője töltött be vezető funkciót a Társulatban, amely már a kezdetekkor is a szlovákság nemzeti öntudatának és keresztény hitének megerősítése érdekében tevékenykedő legjelentősebb szervezetnek számított.¹ A szlovák gimnáziumok és a Matica slovenská bezárása (1875) után ez a szerep még inkább megerősödött, hiszen a Živena² mellett csak a katolikus Társulat működhetett legálisan, és a betiltott Matica slovenská egyes részlegeit befogadva nemzeti intézményként is tevékenykedett.

Az egységes magyar államnemzeti koncepció megvalósításának időszakában szinte lehetetlen volt az irodalmi és tudományos tevékenység fejlesztése. Megszűntek az előző időszakban jól működő pesti és esztergomi papi irodalmi iskolák, a szemináriumokban már nem olvasták a szlovák folyóiratokat. Az SSV életben maradása ebben az időszakban Martin Kollárnak volt köszönhe-

¹ A témáról bővebben lásd Milan Katuninec összefoglaló tanulmányát: KATUNINEC, Milan, *Spolok sv. Vojtecha v prvom obdobi svojho pôsobenia (1870-1918)* [A Szent Adalbert Társulat működésének első időszakában (1870-1918)], in *Historický časopis* 51 (2003) 1/41–62.

² A szlovák nők 1869. augusztus 4-i maticás ünnepeken megalapított társasága.

tő, aki a Társulat munkásságával szerette volna felrázni a szlovákul publikálni egyáltalán nem akaró katolikus értelmiséget, és határozottan elutasította azt az elképzelést, miszerint a szlovákság a Szent István Társulat által kiadott magyar szellemiségű füzeteket és kalendáriumot olvassa. Kritizálta a feltörekvő generáció passzivitását, de ezekben az években alig sikerült a fiatal papokat bevonnia az aktív tevékenységbe. Pozitív példaként az amerikai szlovákokat állította eléjük. A Társulat egyedülvalósága azt a különös helyzetet eredményezte, hogy az összejöveteleken a szlovák evangélikusok jeles képviselői is megjelentek.

Nagyot lendített az egyesület életén a Katolikus Munkáskör (Katolícky robotnícky kruh) döntése, miszerint 1905-ben minden tagjuk belépett a Szent Adalbert Társulatba. A külső nyomás egyre növekvő belső feszültségeket is eredményezett. Az I. világháború végén ismét a megszűnés fenyegetett. A helyzet csak 1920 novemberében kezdett változni, amikor új szabályzattal és új vezetőséggel (Andrej Hlinka elnök, Karol Nečesálek alelnök és Ján Pöstényi titkár) az első Csehszlovák Köztársaság legnépesebb szlovák egyesületévé vált. 1918-ra Magyarországon mindössze 13 SSV-egyesület maradt, főleg Budapest környékén.³ Alfréd Rábenseifer, a budapesti Szent József Plébánia szlovák káplánja jóvoltából 1928-ban megnyílt a Társulat Mária Terézia téri könyvesboltja, amely négy éven át működött. Az 1930. évi budapesti Szent Adalbert ünnepségek alkalmából 107 kötetet ajándékoztak a Munkáskörnek.⁴

³ HORÁK, Alexander, *Ako došlo k založeniu Spolku sv. Vojtecha v Uhorsku* [Hogyan történt a Magyarországi Szent Adalbert Társulat megalapítása], in *Kalendár Svätovojeťský* (Budapest 1941) 39–43.

⁴ MARKOVIČ, Karol, *Spolok sv. Vojtecha v Maďarsku* [A Magyarországi Szent Adalbert Társulat], in *Dedičstvo otcov. K 1100. výročiu smrti sv. Cyrila a 100. výročiu založenia Spolku sv. Vojtecha* [Apáink öröksége. Szent Cirill halálának 1100. és a Szent Adalbert Társulat alapításának 100. évfordulója alkalmából] (összeáll. Anton Bagin; Bratislava 1970) 178–184.

⁵ Teológiai tanulmányait Esztergomban végezte 1900-ban. 1939-től rozsnyói püspök, titkos tanácsos és a magyar parlament felső házában tagja. 1944 őszén partizánok támadtak rá hivatalában. Róbert Pobožný vikárius generállal elhurcolták, ami idő előtti halálát okozta 1945. február 22-én. Vö. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska* (Bratislava 2000) 154–155.

⁶ Michal Bubnič levele Bárdossy Lászlónak, 1941. május 17., Tomek Vince (1892–1986) hagyatéka, Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára (MPRKL), IV.118. 1909–1985, 0,36 fm, 1. doboz, Ir. 4.

⁷ A szlovákság regionális megosztottsága, a kelet-szlovák térség történelme, identitása, nemzeti hovatartozása még ma is vita tárgya. A keleti szlovákokat a domborzati viszonyok, a Felföld kelet-nyugati átjárhatóságának problémás volta is elszigetelte „a nemzeti mozgalmat éltető, öntudatos intelligenciát kitermelő megyéktől (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Turóc, Liptó, Zólyom), a régiót már az önálló nyelvet megalkotó reformkori, Ludovít Štúr vezette nemzedék is 'a nemzeti gondolat temetőjének' tekintette. Itt, keleten az igen népes dzsentri határozta meg a közvéleményt, a társadalmi élet, a helyi politizálás kereteit.” A régió birtokos nemessége, polgársága a XIX. században sokáig kétnyelvű. A népesség saját önelnevezése a *szlovják* (*Slovjak*), jellegzetes keveréknyelvük („sáros nyelv”) „úri nyelvnek” számít. Emellett az evangélikusokon kívül még a katolikusok is általánosan használták a biblikus csehet, határozottan szembehelyezkedtek Štúrék új nyelvvel. „A kelet-szlovák nyelvjárást az írásbeliségbe emelő” papok és tisztségviselők „a magyar nemzeteszme hirdetői lettek, és a régió

Az első bécsi döntés következtében átrajzolódott a Csehszlovák Köztársaság és Magyarország közötti határ. 10 390 km²-nyi területen – az 1930-as népszámlálás adatai szerint – 859 643 lakos került Magyarországhoz: 503 980 magyar, 272 145 cseh, ill. szlovák; egyúttal 167 SSV-egyesület.

Az Egyház részéről elsőként Michal Bubnič rozsnyói püspök⁵ kezdett foglalkozni a magyarországi szlováksággal. Már 1919-ben megszervezte Szlovákiában az ifjúsági egyesületet (Slovenská Omladina). A politikai irányzatokat mellőzve nagy súlyt fektetett a vallási és nemzeti nevelésre. Az egyesületben három osztály volt: szlovák, magyar, német. „Így történetelt meg, hogy a felvidéki magyar ifjúság egyesületeiben 20 000 magyar ifjú volt, akik vallásos és magyar nemzeti nevelésben részesültek.”⁶ 1939-ben Bubničot megkeresték a szegedi Kalot ifjúsági egyesületek vezetői, hogy tárgyaljanak vele mint a magyar ifjúsági egyesületek alapítójával és országos elnökével. Bubnič átadta ifjúsági egyesületeit a Kalot vezetőségének, a titkárokkal együtt, azzal a feltétellel, hogy kötelesek szlovák és német osztályt nyitni a megfelelő titkárságokkal. Amikor ugyanis „visszatértek Szent István koronájához”, „virágzó szlovák ifjúsági egyesületek jöttek át”. Ezeket a Kalotban fenn is tartották.

Közben Kassán újraindult az ún. „szlovják” mozgalom tisztán politikai céllal, hogy így két táborra, szlovákra és szlovjákra osszák a népet.⁷ Mindezt

---

szlovákságát minél erősebben a magyar kultúrához, politikához kívánták forrasztani.” A kiegyezés utáni kormány is igyekezett még jobban elszigetelni nyelvében és identitásában az északkeleti vármegyék szlovákságát a nyugatiaktól. Jozef Repászky, a Kassa melletti Enyicke plébánosa a hatvanas években elsőként kezdeményezte a helyi nyelvjárás bevezetését az oktatásba. A hetvenes évek elején a minisztérium elrendelte, hogy a valódi keletiszlovák, azaz szepesi, sárosi, zempléni nyelven kell kiadni a tankönyveket. A XX. század elejére a régió szlovák intelligenciája szinte teljesen elmagyarosodott, a nemzeti vezetők nem mutattak különösebb érdeklődést a terület iránt. A keleti szlovák, azaz szlovják nyelv fő ideológusa, Gejza Zsebráczky egyenesen veszélyesnek tartotta az irodalmi szlovák kiadványokat, mert általuk az itteni nép a nemzettudat hatása alá kerülhet. A tömeges Amerikába vándorlás következtében, a szabadabb amerikai viszonyok, az ottani gyűlések hatására azonban lassan kialakult egy öntudatosabb réteg, akik közül sokan haza is költöztek. Csehszlovákia megalkulása után keleten mégsem erősödött lényegesen a szlovák öntudat. Sőt, 1918. december 11-én Dvortsák Viktor Kassán kikiáltotta a Szlovják Köztársaságot. Az 1938 utáni magyar fennhatóságban a szlovják nyelv zavartalan fejlődésének lehetőségét látták. 1941-ben Kassán Dvortsák Győző Sáros megyei főlevéltáros és hívei vezetésével megalakult az Ojczina egyesület. Keletiszlovák nyelvtant, szótárt és tankönyveket kívántak kiadni – fő céljuk volt a szlovják öntudat erősítése, a szlovják nyelv bevezetése az iskolákba. Ez utóbbit azonban a kormány és a helyi intelligencia nagy része is ellenezte. Bővebben: ÁBRAHÁM Barna, *A szlovákság történelmi törésvonalai: konfeszionalizmus és regionalizmus*, in *Hungaroszlovakológia* (Szent István Társulat, Budapest 2007) 141–206. A keletiszlovák régió nemzetfejlődéséről lásd: HOLOTÍK, Ludovít (szerk.), *K slovenskému národnému vývinu na východnom Slovensku 1848–1918* (Košice 1970); ELIÁŠ, Michal (szerk.), *Východné Slovensko v literárnych dejinách* (Martin 1971); TAJTÁK, Ladislav, *Východné Slovensko ako regionálny fenomén*, in *Historický časopis* 49 (2001) 2/307–329.

az ifjúsági egyesületek országos titkára indította, és munkájában a főispán és a kormány is támogatta.⁸

Kerkai Jenő SJ, a Kalot országos titkára értésére adta az ifjúsági egyesületek szlovák titkárságának, hogy a szlovják mozgalmat bántani nem szabad, tehát Abauj vármegye területén a Kalot szlovák osztálya nem szervezheti az ifjúságot, hacsak nem szlovják nyelven. Következésképpen a Szent Adalbert Társulat sem szervezheti Abauj vármegyében a szlovák katolikusokat, mert azok szlovjákok. „Ez pedig végelemzésben annyi, hogy a tótok két részre szakadnak Magyarországon: a) szlovákokra és b) szloviakokra. Már ebből is látni, milyen korlátolt, tisztán csak politikai elgondolásból ered a megkülönböztetés. – De még lehetetlenebb ez, ha meggondoljuk, hogy Abauj vármegyében a tótok az ő hivatalos irodalmi nyelvüket használták még a békebeli magyar időkben is a templomaikban és egyesületeikben. A szloviak nyelv nem önálló, csak tájszólása a tót nyelvnek. A nép ezt használta s használja, amint a magyar és német nép között is sokféle tájszólás van. – De kinek jutna ma eszébe, hogy ezt irodalmi nyelvvé emelje, vagy kinek jutna eszébe, hogy ezen tájszólással beszélőket ne tartsa magyaroknak? Csodálkozom, hogy a miniszterelnökség II. ügyosztálya engedett a Dvortsák úr vagy a főispán úr által támogatott Szilágyi-féle elgondolásnak.”⁹

Bubnič kérte a miniszterelnököt, szüntesse be „ezen bontó akciót”, tudassa a vármegyével, hogy területén a Kalot szlovák osztálya (Sdruzenie katolíckej mládeže) szervezeteit felépíthesse, közölje a vármegye vezetőségével, hogy a belügyminiszteri jóváhagyással megalakult Magyarországi Szent Adalbert Társulat (ugyancsak a szlovákok között) megalakíthassa szervezeteit és terjeszthesse kiadványait, fontolja meg jól, hogy bevezessék a „szloviak tájszólást” az iskolákba és templomokba, és ne engedélyezze azt, ill. vonja meg támogatását a főtisztelendő Szilágyi úr szerkesztésében megjelenő laptól, amely ezt a „szentistváni, nemzeti szempontból lehetetlen eszmét szolgálja”, és rendelje el, hogy „ezen mozgalommal hagyjon fel és szolgálja a Magyarországon élő szlovákok magyar nemzeti és állami szellemben való életét”.¹⁰ Bubnič kötelességének érezte a miniszterelnök figyelmének felhívását erre akkor, „ami-

---

A keletiszlovák nyelvjárások első tudományos földolgozása: CZAMBEL, Samo, *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov* (Turč. sv. Martin 1906); újabb összefoglalásuk: BUFFA, Ferdinand, *Šarišské nárečia* (Veda, Bratislava 1995); TAJTÁK, Ladislav, *K otázke vydávania učebníc vo východo-slovenskom nárečí*, in *Nové obzory* VI (1964) 47.

⁸ Michal Bubnič levele Bárdossy Lászlónak, 1941. május 17., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Tomek Vince levele a Magyar Királyi Budapesti Rendőrfőkapitányság Államrendészeti Osztályának, 1940. augusztus 26., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

kor még mindig reméljük, hogy szlovák népünk visszatérhet Szt. István király koronája alá. Meggyőződésem, hogy nem szabad mesterséges és haszontalan éket verni magyarok és szlovákok közé”. Kéri, hogy a szlovják mozgalommal kapcsolatban hallgassa meg Dr. Tomek Vince piarista rendi tanácsos nézetét, „akinek hűséges hazafias érzületéhez nem fér kétség. – Ő arra a vidékre való és ismeri ezen mozgalmat csírájától fogva.”¹¹

„A Felvidék visszacsatolása alkalmával több szlovák község került vissza Magyarországhoz. Ennek a szlovák anyanyelvű lakosságnak nagy része tagja a Szlovákia területén működő Szent Adalbert Társulatnak, melynek székhelye Nagyszombat. ... Főcélja a szlovák anyanyelvű katolikus hívek megfelelő vallásos irodalommal és sajtótermékekkel való ellátása. Vagyis a Szent Adalbert Társulatnak a feladata azonos az itteni Szent István Társulattal. Attól a céltól vezérelve, hogy a visszacsatolt szlovákság ne legyen külföldi Társulatnak tagja, elhatározták a magyarországi szlovák katolikus munkatársak egy hasonló kultúr célkitűzésű, de önálló egyesületnek megalakítását.”¹²

Bubnič püspök a rozsnyói szeminárium volt teológiaprofesszorát és az egyházmegye papját, Dr. Jozef Ambrušt bízta meg, dolgozza át a Szent Adalbert Társulat szabályzatát a magyarországi viszonyoknak megfelelően. Ambruš politikai okok miatt nem tudta befejezni a munkát.

A legnagyobb problémát a kormányzati jóváhagyás megszerzése jelentette. Olyan személy közbelépésére volt szükség, aki jól ismeri a magyar vezető köröket és megfelelően tud tárgyalni velük. A nehéz feladatot a nagyszombati SSV igazgatója, Ján Pöstényi vállalta. Azzal érvelt a megfelelő szerveknél, hogy Csehszlovákia idején a nagyszombati SSV látta el a szlovákiai magyarságot magyar nyelvű imakönyvekkel, tankönyvekkel és egyéb irodalommal. Létrehozták a Szent Ágoston Társulatot¹³ is, és a budapesti Szent István Társulat akadálytalanul küldhette vallásos tárgyú kiadványait az országba.

Pataky Tibor a magyar kormány kisebbségi ügyekkel foglalkozó államtitkára azzal a feltétellel engedélyezte a társulat megalapítását, hogy a munkálatokat Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás esztergomi érsek felügyeli, és a magyar kormánynak is tetsző igazgatót választanak. Bubnič Alexander Horákot, a rozsnyói egyházmegye papját javasolta.¹⁴

¹³ A katolikus egyházzal történt megállapodás eredményeként hozhatták létre, mivel a pozsonyi Országos Hivatal és a prágai Iskola- és Művelődésügyi Minisztérium nem törvényesítette a Szent Pál Társaságot. A galántai székhelyű társulat 1933–1945 között volt – a rozsnyói püspökség résztulajdonában lévő Sajó-Vidék Nyomda és Kiadóvállalat mellett – az elcsatolt területek magyar nyelvű katolikusainak könyvkiadója. Elsősorban a magyar tannyelvű katolikus iskolákat látták el magyar nyelvű tankönyvekkel. Alapító elnöke Franciscy Lajos nyitrai kanonok, későbbi elnöke Bognár Gergely gútai plébános volt. Vö. *Szent Ágoston Társulat*, in *Magyar Katolikus Lexikon* XII (Budapest 2007).

¹⁴ MARKOVIČ 179–180.

Serédi Jusztinián 1940. május 30-án kelt levelében kérte Tomek Vince piarista házfőnököt, legyen az alakuló Magyarországi Szent Adalbert Társulat elnöke. Elnök csak az lehet, írta, aki bírja a magyar kormány bizalmát, és rendelkezik szlovák nyelvismerettel. Sokan ajánlották a széles szlovák-magyar kapcsolatrendszerrel rendelkező Tomeket. Az elnöknek csak a legfőbb irányítást kell végeznie, az adminisztratív munkát az országos igazgató fogja intézni.

A „Magyarországi Szent Adalbert Társulat” feladata, hogy „az itten élő katolikus szlovákokat katolikus irányú könyvekkel és szellemi irányítással ellássa”. A belügyminisztérium kérésére a fővédnökséget Serédi vállalta.¹⁵ Miután Tomek tudatta, hogy eleget tesz a felkérésnek,¹⁶ Serédi megbízta, vegyen részt az alakuló közgyűlés előkészítésében, és képviselje is őt, a helyi ordináriust. Az előkészítő munkát és a közgyűlés megtartását dr. Jozef Ambrušsal együtt kell végeznie, akit már értesítettek, hogy jelentkezzen Tomeknél.¹⁷

A piarista rendfőnöki tanácsos 1940. augusztus 26-án írásban kérte a M. Kir. Budapesti Rendőrfőkapitányság Államrendészeti Osztályától az alakuló gyűlés megtartásának engedélyezését. Az alakuló közgyűlést már 1940. február 20-án és 1940. február 27-én is bejelentették, majd összehívták, de az intézkedéseket vissza kellett vonni, mert az egyesület neve körül nehézségek

¹⁵ Serédi Jusztinián 3702/1940 sz. levele Tomek Vincéhez, 1940. május 30. (676/1940 ikt. sz. jún. 1.), MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

¹⁶ Tomek Vince levele Serédi Jusztiniánhoz, 1940. június 8., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

¹⁷ Serédi Jusztinián 4093/1940 sz. levele Tomek Vincéhez, 1940. június 12., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

¹⁸ A Társulat alapszabályaiban azonban már „Maďarsko” helyett az „Uhorsko” elnevezés szerepel: „A társulat neve: Spolok sv. Vojtecha v Uhorsku – Magyarországi Szent Adalbert Társulat” (SSVU): MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

¹⁹ VIII. ker. Szentkirályi utca 28.; 9 órakor szentmise az egyetemi templomban, 10 órakor közgyűlés, amelyet Dr. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás megbízásából Dr. Tomek Vince nyitott volna meg. Ezt üdvözlő beszédek, az alapszabályok felolvasása és elfogadása, a tisztikar megválasztása, indítványok, majd a befejezés és a pápai himnusz követte volna. Vö. Tomek Vince levele a Magyar Királyi Budapesti Rendőrfőkapitányság Államrendészeti Osztályának, 1940. augusztus 26., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

²⁰ Meghívó a Magyarországi Szent Adalbert Társulat alakuló közgyűlésére, MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

²¹ Névsor a jegyzőkönyv szerint: Michal Bubnič, Dr. Vincent Tomek, Dr. Jozef Hudec, Ludovit Žák, Dr. Vojtech Dyma, Dr. Harčar Anton, Dr. Štefan Kaifer, Anna Vidomská, Alžbeta Novotná, Dr. Mária Dziáková, Štefan Hagara, Jozef Gajdoš, Jozef Žemba, Anton Kudík, Leopold Štefánik, Ján Lokša, Gejza Rončák, Ladislav Saučín, Karol Lévy, Ladislav Soták, Pavel Horvát, Elemír Kelner, Ján Šutánek, Karol Ernst, Andrej Rybár, František Bartošek, Ján Černák, Matej Míček, Ján Blocha, Dr. Alexander Vájlak, František Stein, František Hornák, František Bandor, Jozef Belovič, Ján Bačik, Ladislav Štofko, Vojtech Caha, Helena Spacírová, Viktor Vozár, Ján Ravasz, Karolina Hasko, Ján Vrba-Novomestský, Ján Žigo, Jozef Trúhly, Štefan Ďurica, Anna Fáberová, Samuel Antonová (sic!), Alžbeta Petrušová, Viliam Tvrdoň, Otto Šátek, Ján Bako, Jozef Hledík, František Hučik, Štefan Buran, Štefan Paško, Vavrinec Kostoláni, Jozef Kelemen, Vladimír Hříbik, Anton Kelemen, Emília Boglárová, Andrej Kocián, Michal Potemra, Alexander Horák, Michal Hrošo.

merültek fel. A hercegprímás és az illetékes minisztériumok közös megbeszélése és elhatározása után az egyesület helyesbített neve, hogy különbözzék a szlovák nagyszombatitól: „Magyarországi Szent Adalbert Társulat, Spolok Svätého Vojtecha v Maďarsku”.¹⁸

Az ülés következő tervezett időpontja 1940. szeptember 12. délelőtt, helyszíne a Szent István Társulat nagy ülésterme lett volna Budapesten.¹⁹ A Társulat alakuló közgyűlésére végül hat hónappal később, 1941. március 4-én került sor. Elsősorban a szlovákság megbecsült képviselőit várták a jeles alkalomra, a papság, a katolikus értelmiség, a pedagógusok soraiból. A közgyűlés ülését szentmise előzte meg a ferenceseknél,²⁰ utána „64 többnyire vidéki egyén jelenlétében”²¹ megtartották az alakuló közgyűlést, amelyen Tomek a 4093/40 sz. „magas megbízás” alapján képviselte a bíborost. A közgyűlés elnökének Michal Bubnič püspököt kérte fel. Elfogadták a Társulat alapszabályzatát, amelyet Alexander Horák szlovákul, Tomek Vince pedig magyarul fel is olvasott.

OD PRÍPRAVNÉHO VÝBORU SPOLKU SV. VOJTECHA V MAĎARSKU

POZVANIE

na **zakladajúce valné shromaždenie Spolku sv. Vojtecha v Maďarsku.**
S **radosťou** úctive oznamujeme, že **dňa 4. marca 1941 o 9. hod. dopoludnia bude zadržané** v Budapešti v **miestnosti Ústredia Katolíckej Akcie (Ferenciek-tere 7.)**

ZAKLADAJÚCE VALNÉ SHROMAŽDENIE

Spolku sv. Vojtecha v Maďarsku.

PROGRAM:

1. O 9. hod. Bohoslužby u. Pp. Františkánov.
2. O 10. hod. Zakladajúce valné shromaždenie.
  - a) Z poverenia J. Ľm. Primása Arcibiskupa *Dr. J. Serédiho* otvorí valné shromaždenie vdp. *Dr. Vincent Tomek*, provinciálny radca Piaristov v Budapešti.
  - b) Prívetý a pozdravy. (Prosíme vopred zhlásiť.)
  - c) Prečítanie a prijatie stanov.
  - d) Voľba funkcionárov.
  - e) Voľné návrhy. (Prosíme vopred zhlásiť.)

O pol 13. hod. spoločný obed.

Na toto **zakladajúce valné shromaždenie** čo najúctivejšie povolávame predovšetkým vysokodostojné **kňazstvo, učiteľstvo** a ostatnú katolícku inteligenciu, ako aj **zástupcov nášho slovenského pospolitého ľudu.**
V **Budapešti 15. februára 1941.**

Za prípravný výbor SSV v Maďarsku

Dr. Víncent Tomek v. r.

Aleksander Horák v. r.

Kiadja dr. Vincent Tomek. — Stephaneum, Budapest. Felelős: Ifj. Kohl F.

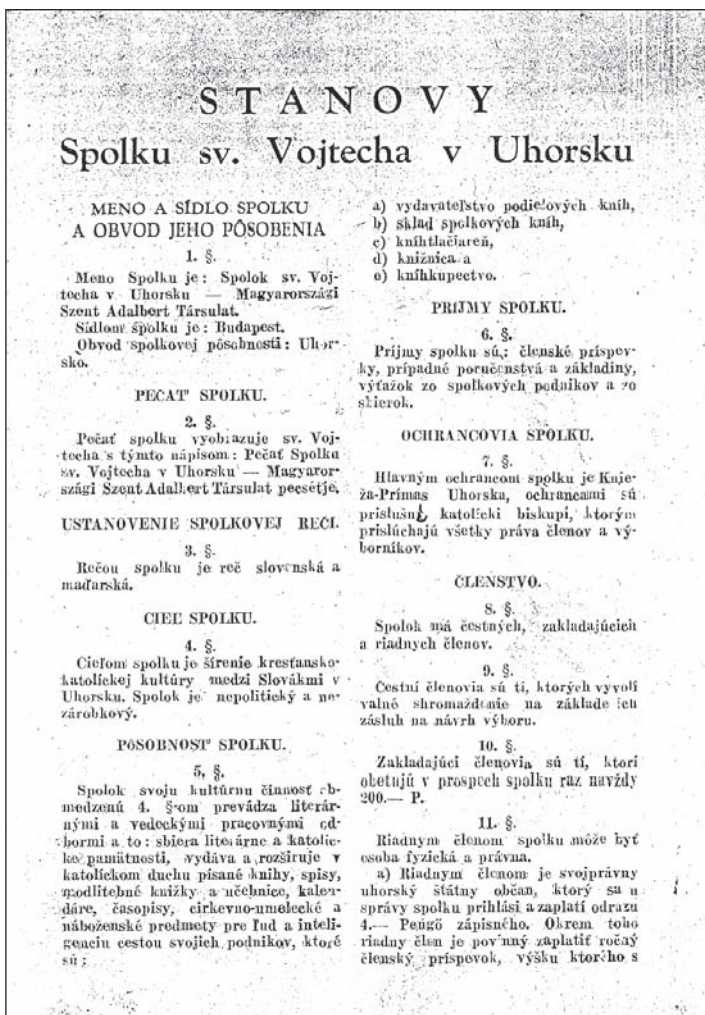
1. ábra. MEGHÍVÓ A TÁRSULAT ALAKULÓ KÖZGYŰLÉSÉRE, 1941. MÁRCIUS 4.

<p style="text-align:center"><u>A Magyarországi Szent Adalbert Társulat</u> <u>/Spolek sv. Vojtecha v Uhorsku/ alapszabályai.</u></p> <p><u>A társulat neve, székhelye és működési területe.</u></p> <p style="text-align:center">1. §.</p> <p>A társulat neve: Spolek sv. Vojtecha v Uhorsku - Magyarországi Szent Adalbert Társulat. Székhelye: Budapest. Működési területe: Magyarország.</p> <p><u>A társulat pecsétje.</u></p> <p style="text-align:center">2. §.</p> <p>A társulat pecsétje: Szent Adalbert püspök képe ezzel a felirattal: Pečať Spolku sv. Vojtecha v Uhorsku - Magyarországi Szent Adalbert társulat pecsétje.</p> <p><u>A társulat nyelve.</u></p> <p style="text-align:center">3. §.</p> <p>A társulat nyelve a szlovák és magyar nyelv.</p> <p><u>A társulat célja.</u></p> <p style="text-align:center">4. §.</p> <p>A társulat célja a magyarországi szlovákok körében a keresztény katolikus műveltség terjesztése. A társulat teljesen politikamentes és altruista.</p> <p><u>A társulat működése.</u></p> <p style="text-align:center">5. §.</p> <p>A társulat a 4. §-ban meghatározott keretben művelődési működését irodalmi és tudományos szakosztályokban fejti ki, és pedig gyűjt irodalmi és katolikus emlékeket, kiad és terjeszt a köznép és a művelt osztályok részére katolikus szellemű könyveket, iratokat, ima és tankönyveket; naptárakat, folyóiratokat, egyházművészeti tárgyakat, még pedig vállalatok révén, amelyek a következők:</p> <ul style="list-style-type: none">
a. tagsági könyvek kiadóhivatala
b. társulati könyvek raktára
c. könyvnyomda
d. könyvtár
e. könyvkereskedés

2a. ábra. A MAGYARORSZÁGI SZENT ADALBERT TÁRSULAT
(SPOLOK SV. VOJTECHA V UHORSKU) ALAPSZABÁLYAI²²

²² A társulat nyelve a szlovák és a magyar, célja pedig a magyarországi szlovákok körében a keresztény katolikus műveltség terjesztése. A társulat teljesen politikamentes és altruista. Működését irodalmi és tudományos szakosztályokban fejti ki, irodalmi és katolikus emlékeket gyűjt, katolikus szellemű könyveket, iratokat, ima- és tankönyveket, naptárakat, folyóiratokat, egyházművészeti tárgyakat ad ki és terjeszt a köznép és a művelt rétegek részére. Mindezt vállalatok révén teszi: tagsági könyvek kiadóhivatala, társulati könyvek raktára, könyvnyomda, könyvtár és könyvkereskedés. A társulat bevételei a tagsági díjakból, adományokból, esetleges hagyományokból és alapítványokból, a vagyonból és a társulati vállalatokból befolyó jövedelmekből és gyűjtésekből származnak. A társulat fővédnöke

2b. ábra. A MAGYARORSZÁGI SZENT ADALBERT TÁRSULAT (SPOLOK SV. VOJTECHA V UHORSKU) ALAPSZABÁLYAI

Magyarország hercegprímása, védnökei az illetékes megyéspüspökök, tiszteletbeli, alapító és rendes tagjai vannak. Az elnököt és az alelnököt három-három évre választják. Az igazgatót a választmány választja, s egyéves sikeres működés után véglegesítheti. Papnak és szlováknak kell lennie, és csak az egyházi hatósága engedélyével állhat a társulat szolgálatába. A titkár az igazgatót helyettesíti, gondoskodik a társulat könyvtáráról és az egyleti kiadványok korrektúráját végzi. Feloszlás esetén a társulat minden vagyonát az esztergomi egyházi főhatóságnak kell átadni gondozásra, amely azt továbbítja más hasonló célú szlovák egyetnek, tehát a vagyon csak szlovák katolikus irodalmi célokra fordítható.

Tomeket elnökké, Dr. Jozef Hudec nagysurányi gimnáziumi igazgatót alelnökké, Andrej Kocián budapesti nyugalmazott hivatalnokot ellenőrré választották. A választmány választásánál már „bizonyos nehézségek” merültek fel. Az összeállításnál „t.i. egyrészt legjobb meggyőződésünket követve a legteljesebb politikamentességre törekedtünk²³ s más részt pedig a zavartalan működés érdekében is mellőztük a kormány szemében nem grata persona, s belevettünk néhány olyan egyént, akit a miniszterelnökségen ajánlottak”. A résztvevők közül sokan nem voltak meglegedve a listával. Michal Bubnič felszólalása után azonban „egyhangúlag keresztülment a hivatalos lista”. A választmány tagjai: Ján Baráth ujlóti plébános, Cézár Čer zirci cisztercita, František Dospíva pólyi plébános, František Toman rozsnýói kórházigazgató, Karol Ernst melleki és Vladimír Hříbik bodonosi plébánosok, Bertrand Huska szombathelyi domonkos szerzetes, Ľudovít Žák verebélyi esperes, Leopold Štefaník barsfüssi plébános, Štefan Buran nagysurányi tanár, Dr. Anton Harčár kassai teológiai tanár, Vojtech Blaškovič ráckeresztúri és Julius Groboň hernádcsányi tanítók, Jozef Melicher varsányi földműves, Pavel Miko abaszéplaki tanító, Dr. Rajmund Mucha óhaji orvos, Rudolf Andrisz komjáti plébános, Karol Polák tótmegyeri tanító, Gejza Rončák bodonosi tanító és Jozef Žemba budapesti házgondnok lettek. A jegyzőkönyvet Michal Potemra joghallgató (a későbbi neves bibliográfus és történész, a kassai tudományos könyvtár munkatársa)²⁴ vezette.²⁵

Az alapszabályokat benyújtották a belügyminisztériumba, amely azokat 1941. április 24-én a 253836/1941 VII-a. sz. alatt jóváhagyta.

1941. május 6-án összehívták az első választmányi gyűlést. Megválasztották a tisztikar még hiányzó tagjait, Alexander Horák, aki már eddig is vitte az ügyeket, igazgató lett, Michal Potemra titkár. Megbeszélték a költségvetést, a taggyűjtés módozatait, megállapodást kötöttek a nagyszombati SSV megbízottjával, Dr. Viktor Dušek társulati alelnökkel. A megállapodás lényege, hogy a Magyarország területén lakó 5564 társulati tag (annak idején Nagyszombatban fizetett) belépési díját, összesen 20 000 P-t térít a nagyszombati társulat könyvekben, és kamatmentesen kölcsönöz még 5 000 P-t az induláshoz.²⁶

„További munkaprogramunk könyvkereskedés nyitása, könyveknek Nagyszombathól való behozatala és a taggyűjtés körül csoportosul. A könyvkereskedés, az iroda és a könyvraktár céljaira a belvárosi ferencesek bérházának

²³ A „szlovják-probléma” ellensúlyozására többen képviselték a keleti megyéket.

²⁴ Bővebben: *Košické historické zošity* [Kassai Történeti Füzetek] (szerk. Štefan Eliáš) 15 (2005).

²⁵ Jegyzőkönyv, 1941. március 4., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

²⁶ Jegyzőkönyv, 1941. május 6., MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

²⁷ Tomek Vince jelentése a bíborosnak, 1941. május 9. kézirat; MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

²⁸ 93/1941 sz. körlevél, MPRKL 1. doboz, Ir. 4.

udvarában (IV. Ferenciek tere 7.) – az Actio Catholica mellett vettünk bérbe helyiséget” – írta Tomek a bíborosnak szánt beszámolójában.²⁷ A berendezkedésre egy hónapot szántak, és megkezdték a könyvkereskedés engedélyeztetését. Számításaik szerint csak az 1942. évi naptárt adhatták ki, a többi könyvet Nagyszombatból akarták behozni, aminek feltétele a miniszterelnökség cenzúrája volt. „Ott azt az ígéretet kaptuk – folytatta a Társulat elnöke –, hogy amennyiben Eminenciádnak és nekik egy-egy könyv ellen nincs kifogásuk, illetve amennyiben egy-egy könyv a magyar viszonyoknak megfelelő átalakítást nyer, a behozatalnak nem lesz nehézsége.” Ima- és énekes könyvekre volt a legnagyobb szükség, ezért a nagyszombati Szent Adalbert Társulat legmagasabb színvonalú ilyen könyveit nyújtották be a miniszterelnökségre mindjárt ajánlva is a szükséges átalakításokat. Tomek Vince ehhez a bíboros nagylelkűségét kérte. A legrövidebb időn belül meg akarták kezdeni a már meglévő rendes tagok mellé az új és alapító tagok gyűjtését is.

Tomek a további munkához is kérte a bíboros és a magyar püspöki kar hathatós és megértő segítségét, továbbá azt, hogy a soron következő körlevél hívja fel a főegyházmegye szlovák katolikus papjainak figyelmét a Társulat megalakulására, ill. „kegyeskedjék fölszólítani őket, hogy segítsék a vezetőséget a tagok szervezésénél és forduljanak minden katolikus szlovák könyvbeszerzése alkalmával a Társulathoz, illetve annak könyvkereskedéséhez”.

Tomek előrevetítette beszámolójában, hogy az őszi püspökkari konferencia előtt újra ír majd, és kérni fogja, ajánlja őket a „Nagyméltóságú Püspöki Kar” jóindulatába. Végül tolmácsolta az alakuló közgyűlés és a választmány háláját „azért a magas támogatásért, mely nélkül a Társulat aligha jöhetett volna létre”.

A Társulat szabályzatának elfogadását az 1941. május 12-én az Alexander Horák által szétküldött szlovák nyelvű körlevél²⁸ adta hírül. Megköszönte az addigi munkát, és kétszeres lelkesedést kért. Az új tagoknak szóló jelentkezési lap mellékelésével Horák mindenkit csatlakozásra biztatott, hiszen „ebben az évben 20 000-en kell lennünk”. A beiratkozási díj 4,- P., a tagsági díj kb. 1,- P., amiért a tagoknak évente egy kalendárium és két szlovák nyelvű katolikus könyv járt.

Az 1943 júniusában indított *Dobrý pastier* (Jó Pásztor) c. hitbuzgalmi folyóirat²⁹ tanúsága szerint a Társulat 1944 januárjára mintegy 10 000 tagot (köztük 95 pap) számlált.³⁰

²⁹ A lap az Actio Catholica és az SSVU hivatalos közlönye (1943–1944). Felelős szerkesztő és kiadó: Mihalovics Zsigmond, a Kat. Akció országos igazgatója. Főszerkesztő: Dr. Tomek Vince. Főmunkatárs: Alexander Horák. Az egyházi engedély száma: 3183/1943, Esztergom 1943. IV. 19. Az állami engedély száma: 749/1942 M. E. III. Bpest, 1943. IV. 26. Utcai terjesztés: B. M. 199.364/943/VII. Globus Nyomdai Műintézet R. T. Budapest, VI., Aradi u. 8. Felelős: vitéz Margittay Antal igazgató.

³⁰ *Dobrý pastier* 2 (1944) 2/2.

***

Tomek Vince egy későbbi közgyűlésen³¹ a következőket mondta: „Nem szükséges bemutatnom önöknek a Magyarországi Szent Adalbert Társulatot. A katolikus közvélemény ismeri ezt a – vallási-kulturális – élet fáját, ismeri gyümölcseit. Ezért most csak egyetlen különleges tulajdonságát szeretném kiemelni. Különleges tulajdonságát, amire a következő gondolatfüzér figyelmet: ha arra gondolok, hogy védőszentünk, Szent Adalbert jó pásztor volt, aki életét adta juhaiért, ha arra gondolok, hogy a tavalyi esztendő legnagyobb eseménye számunkra második havilapunk, a Dobry pastier [Jó Pásztor] megszületése volt – valahogy kénytelen vagyok arról beszélni, hogy Társulatunk is 'jó pásztor' és továbbra is az akar lenni. ... Jó pásztor, hiszen ... 'az írott szó' segítségével ... 'óvja juhait a farkasok között' ... Társulatunk a szétszéledt szlovák-katolikus juhokat keresi. ... Van könyvesboltunk, könyveket adunk ki, van havilapunk, könyvtárunk ... a térkép, amelyen gombostűk jelzik egyesületeinket ... tanúsítja, hogy juhainkat mindenütt keressük, ahol szlovák szót – a Szentlélek értékes ajándékát – hallani, ahol 'Dicsértessékkal' köszönnek. ... Társulatunk vezeti juhait. ... Ismeri őket, és ők is ismernek bennünket.” A Társulat jó pásztor, és az is akar maradni, elsősorban a fiatalok számára, mert a fiatalság jelenti a jövőt. „Közületek mindenki szerezzen legalább egy új tagot, különösen a fiatalok között. ... Ültessetek fákat Szent Adalbert kertjébe.”

---

³¹ Spolok sv. Vojtecha je „dobrym pastierom” [A Szent Adalbert Társulat „jó pásztor”], MPRKL 1. doboz, Sk. 10.